
Jadranka Garmaz – Frano Tomašević
ODGAJANJE OPAŽANJEM: NEKE SPECIFIČNOSTI ODGOJA
PREMA MONTESSORI PEDAGOGIJI

*Upbringing by observation: some specifics of education according to
Montessori pedagogy*

UDK: 37.091.4:373.2
373.2:1./2

Stručni članak
Professional paper
Primljeno 6/2018.

443

Služba Božja 4118.

Sažetak

Specifična slika djeteta u Montessori pedagogiji utječe na značajke Montessori odgojitelja, njegovu osobnu i stručnu pripremu te njegovu unutarnju pripremu. U ovom se radu analiziraju specifičnosti navedene pedagogije glede djeteta, odgojitelja i pripremljene okoline. Montessori pedagogija računa s periodima ili razdobljima posebne osjetljivosti kod djece i pridaje im veliku razvojnu i odgojnu važnost, a da bi dijete uspješno prošlo svaki od perioda, potrebno je da odrasli slijede i odgovaraju na potrebe djeteta. Na kraju rada istaknut ćemo glavne specifičnosti razvoja i poimanja djeteta prema ovoj pedagogiji.

Ključne riječi: Montessori odgojitelj, prostor i pribor, dijete, Montessori pedagogija.

UVOD

Cilj je rada¹ upoznati Montessori pedagogiju² te važnost i ulogu djeteta u njoj. Rad je podijeljen na dva poglavlja. U prvom

¹ Članak je prerađeni završni rad Frane Tomaševića, bivšeg studenta prediplomskog TKS-a.

² Montessori pedagogija izučava se slijedeći Montessori temeljna načela jedinstvena svugdje prema odrednicama AMI (Association Montessori Internationale). AMI je organizacija koju je 1929. godine utemeljila Maria u Berlinu, a utemeljena je radi čuvanja, širenja i razvoja ideja i načela dr. Marije Montessori. Ciljevi

poglavljju iznijet ćemo neke od specifičnosti Montessori pedagogije koja u svojem središtu ima dijete koje gleda u njegovoj cjelovitosti. Pedagogija se izučava prema Montessori načelima koja su jedinstvena svugdje i koja se mogu primjenjivati i prije rođenja djeteta prema odrednicama AMI organizacije. Nju je utemeljila sama Maria Montessori te ćemo u radu nabrojiti njezine ciljeve. Nadalje, u poglavljju ćemo se osvrnuti i na odgojitelje u Montessori pedagogiji, na značajke koje trebaju posjedovati, te ćemo iznijeti što sadržava osobna priprema, stručna priprema te unutarnja priprema Montessori odgojitelja. Također ćemo se osvrnuti i na pripremljenu okolinu za dijete, tj. izgled Montessori prostora i pribora. Na kraju ovoga poglavljja reći ćemo nešto o vjerskome odgoju unutar Montessori pedagogije.

Drugo poglavljje odnosi se na dijete u Montessori pedagogiji gdje ćemo se upoznati s pojmom upijajućega uma kao nesvjesnoga oblika uma. Upoznat ćemo se i s periodima ili razdobljima posebne osjetljivosti kod djece koja su od velike važnosti, a da bi dijete uspješno prošlo svaki od perioda, potrebno je da odrasli slijede potrebe djeteta. Na kraju ovoga poglavljja iznijet ćemo posebne sklonosti koje u svakoga djeteta potiču razvoj u cjelovito ljudsko biće te integraciju djece s posebnim potrebama. U zaključku ćemo istaknuti glavne specifičnosti razvoja i poimanja djeteta prema ovoj pedagogiji.

1. SPECIFIČNOSTI MONTESSORI PEDAGOGIJE

Montessori pedagogija temelji se na znanstvenom promatranju spontanoga učenja djece, na poštovanju djetetove osobnosti, na poticanju vlastitoga djelovanja djeteta i njegove samostalno-

AMI organizacije jesu: proučavati, primjenjivati i širiti Montessori ideje i načela u odgoju i obrazovanju djece; širiti znanja i razumijevanje o uvjetima potrebnim za cjelovit razvoj ljudskoga bića od začeća do zrelosti u obitelji i u društvu; ovlašćivati centre u kojima se prema uputama same M. Montessori može izučavati njezina odgojna načela i praktični rad; pomagati u stvaranju misaonog i materijalnog okruženja za cjelovit razvoj sposobnosti mladih kako bi čovječanstvo skladno djelovalo u smislu više miroljubive civilizacije; širiti opće priznanje temeljnih prava djeteta kako ih je predvidjela M. Montessori bez obzira na rasu, vjeru, političku ili društvenu okolinu; surađivati s drugim tijelima i organizacijama koji unapređuju odgoj i obrazovanje, ljudska prava i mir. Usp. Silvija PHILIPPS, *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Naklada Slap, Jastrebarsko, 1999., str. 13, 14.

sti.³ Montessori pedagogija smatra da je potrebno stvoriti znanstvenu pedagogiju i to sintezom znanja i aktivnosti između medicine te odgoja i obrazovanja. Senzomotorna iskustva, pokret i govor, pravci su koje ta pedagogija treba oslobađati na putu razvoja osobnosti k svijetu.⁴ U središtu se ove pedagogije nalazi dijete koje, prema Mariji, samo sebe otkriva pokretima i senzomotornim iskustvima još od najranijih trenutaka svojega života i njemu treba pomoći od rođenja nadalje u tjelesnome, umnom i duševnom odrastanju. Maria je bila uvjerena da dijete ima prirodne mogućnosti za vlastiti razvoj, te da odrasli ne bi smjeli smetati prirodnom samorazvoju djeteta. Tako bi odrasle osobe trebale prepoznati i s razumijevanjem pratiti proces kojim dijete samo sebe gradi. No to razlikovanje pojedinih razdoblja u umnom i duševnom odrastanju djeteta nije jednostavno. Naime, za tjelesno odrastanje djetetu je potreban prostor, hrana i njega, dok mu za umni i duševni razvoj trebaju primjerena okolina i ljudi koji su ispunjeni ljubavlju. Osim ovoga, za umni i duševni razvoj potreban mu je i mir kako bi svojim snagama dijete moglo koristiti za razvoj osobnosti i samoizgradnju. Maria je smatrala da se odgojem potiče umni, duševni i tjelesni razvoj djeteta vlastitim snagama. Načela Montessori pedagogije primjenjiva su čak i prije rođenja i to pripremom roditelja za njihovu buduću ulogu.

1.1. *Odgovitelj u Montessori pedagogiji*

Svaki Montessori odgojitelj, ali i učitelj i terapeut mora biti svjestan toga da se djeca ugledaju na nastupanje, izgled, gestikulaciju i mimiku, izbor riječi i ton glasa odrasle osobe koju smatraju uzorom. Stoga je važno da prema tome usklade svoje ponašanje. Također moraju razvijati i sposobnost indirektnoga vođenja kojim će dopustiti djetetu da samo gradi svoju osobnost, da samo odlučuje i postaje neovisno. Pri tome, djetetu je potrebna podrška, pohvala kada ju dijete treba, poticaj, mogućnost izbora, ali i mogućnost ponude dok samo ne odluči birati.⁵ Pomoć odgojitelju za indirektno vođenje razvoja djeteta jest opažanje: naklonosti pojedinog djeteta, kontakata pojedinog djeteta

³ Usp. S. PHILIPPS, *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*, str. 11–15.

⁴ Usp. Marija MONTESSORI, *Upijajući um*, Beograd, 2003., str. 3–9.

⁵ Usp. *Isto*, str. 67–79.

s drugom djecom, problema pojedinog djeteta s drugom djecom, strahova djeteta, problema s određenim priborom, ponašanja pri dolasku i odlasku, koncentracije i ustrajnosti, govornoga razvoja i užitka u govoru, navika pri jelu i odnosa djeteta s obitelji⁶.

Što točnijim opažanjem, odgojitelj može lakše pripremiti okolinu u kojoj će se dijete osjećati prihvaćeno. Montessori odgojitelj mora odgovarajućim ponudama pribora i djelatnosti stvoriti uvjete u kojima će dijete imati potreban prostor za vlastiti tempo koji može biti polagan ili brži, a to ovisi o djetetu. Nadalje, Montessori odgojitelji moraju biti vedra, vesela, nježna, suzdržana, dobro raspoložena, strpljiva, pažljiva u govoru i kretnjama, čista i uredno odjevena osoba. Ipak, najvažnije je svojstvo dosljednost jer djeca traže i spoznaju svoje granice kada se odrasli dosljedno ponašaju i kada jasno reagiraju,. Osim toga, važno je da Montessori odgojitelj ima povjerenje u djecu jer tako djeci dopušta samostalnost, ali i djeluje kada je potrebno. Poznajući potrebe djeteta, trudi se na njih primjereno odgovoriti. Također je veoma važno da spoznaje kako tijekom rada i sam griješi jer djeca na te pogreške neće obraćati pozornost ako odgojitelj za njihove pogreške ima razumijevanja.

Maria je od odgojitelja tražila potpunu posvećenost djetetu. Odgojitelj treba osvijestiti svoje didaktičko ponašanje. Osvijestit će ga tako da očitava signale djeteta, da potiče dijete na usmjerenje pozornosti, da dijete pušta da samo krene na put stjecanja znanja prikazujući mu način korištenja pribora uvijek na isti način. Na neki način, odgojitelj je most između djeteta i okoline. On pokazuje djetetu rukovanje priborom, vodi ga od vježbe do vježbe i priprema okolinu primjerenu njegovu razvojnom stupnju s obzirom na djetetove potrebe. Dijete ne smije kažnjavati i pohvaljivati jer dijete ne griješi. Ono čini pogreške dok ne dostigne pravi stupanj svojega razvoja. Što više dijete napreduje u svojem razvoju, to se Montessori odgojitelj sve više povlači i koncentrira na opažanje djeteta, a ne na direktan rad s njim. To ne znači da odgojitelj ostavlja dijete samo i da nema posla i obveza, naprotiv, odgojitelj cijelo vrijeme svojim tihim ponašanjem gradi koncentraciju i ljubav za rad s djecom.⁷

⁶ Usp. S. PHILIPPS, *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*, str. 68.

⁷ Usp. *Isto*, str. 67–79.

Samo studiranje nije dovoljno za Montessori odgojitelja za pripremu za posao. Potrebna je ustrajnost, zaljubljenost u ono što rade, ali jednako tako i stalno metodičko proučavanje sebe i uklanjanje nedostataka koji im mogu priječiti vezu s djetetom.

Montessori odgojitelj treba provoditi osobnu pripremu, stručnu pripremu i unutrašnju pripremu.

Osobnu pripremu čine razvijanje stabilnosti osobnosti i dosljednost u ponašanju; njegovanje izgleda te komunikativnost. *Razvijanje stabilnosti osobnosti i dosljednost u ponašanju* znači da odgojitelji moraju biti emocionalno stabilni kako im rad s djecom ne bi bio nemoguć ili težak. Isto tako važno je da toleriraju različita svojstva temperamenta djece ili njihovih roditelja, stoga moraju biti mirni. Bitno je da imaju snagu pozitivnoga utjecaja na djecu i da svojim držanjem ulijevaju povjerenje djeci, ali i roditeljima.

Njegovanje izgleda druga je osobna priprema koja je važna za odgojitelja. Naime, odgojitelj mora biti uredno i prikladno odjeven. Ne bi smio imati pretjeranu šminku, nakit ili neku posebnu odjeću kojom bi odvrćao pozornost djeteta od Montessori pribora i tako usporavao njegov razvoj.

Treća je osobna priprema *komunikativnost*. Odnosi se na komunikativnost između roditelja i odgojitelja. Montessori odgojitelj treba znati što se događa kod kuće kako bi znao što bi moglo utjecati na ponašanje djeteta dok je u vrtiću, a roditelji moraju imati mogućnost razgovaranja s odgojiteljem kad god imaju neki problem u vezi s djetetom. Također je komunikacija važna u vezi s tim da roditelji znaju sve što dijete radi u vrtiću, kako bi kod kuće mogli nastaviti raditi s djetetom i kako bi ga mogli poduprijeti. Roditelj je taj koji odgojitelju treba reći koja su njegova očekivanja i zašto dijete šalje u Montessori vrtić.⁸

Važna pretpostavka za uspjeh odgoja malodobne djece jest priprema odgojiteljice. Stoga stručnu pripremu kod Montessori odgojitelja čini stjecanje znanja o *sebi samom kao čovjeku*. To znači da odgojitelj treba biti svjestan kako se ponaša tijekom ophođenja s djecom, ali i s drugim ljudima. Zatim se posebna pozornost posvećuje *razvojnim stupnjevima djeteta* što znači da odgojitelj treba znati kako oblikovati djetetu primjerenu okolinu i kako mu pravilno pomagati u razvoju. Nadalje, odgojitelj treba biti upoznat s *Montessori priborom* i načinima na koji se

⁸ Usp. *Isto*, str. 67–79.

taj pribor koristi. *To znači* da osim poznavanja Montessori teorije, odgojitelj treba znati način korištenja pribora, svrhu pribora, njegovu višestrukost. Osim navedenoga, također treba znati kako uporabu pribora primjereno pokazati. Poseban dio stručne pripreme posvećenje je *opažanju* koje je važan dio usavršavanja. Montessori odgojitelj mora opažanjem odrediti razvojni stupanj djeteta i mora voditi iscrpne bilješke (dnevne, tjedne i mjesečne bilješke) o opažanju djece. Nadalje, odgojitelj se treba osposobiti za *određivanje stupnja koncentracije na rad*. Ovom stručnom pripremom posebno se uvježbava indirektno poticanje djeteta, ali i neupletanje u njegov rad.⁹

448

Osim osobne i stručne pripreme, Montessori odgojitelj mora izvršiti i unutarnju pripremu za rad koja je jednako važna kao i prethodne dvije pripreme. Unutarnja priprema odnosi se na razvijanje smjernosti u kontaktu s djetetom, razvijanje strpljivosti, razvijanje prihvaćanja, razvijanje poštovanja, razvijanje jednake brižnosti za sve te usavršavanje svojega ponašanja do uzoritosti. *Razvijanje smjernosti u kontaktu s djetetom* važno je zbog toga što se prilikom kontakta između odgojitelja i djeteta razlika u razinama izjednačava. *Razvijanje strpljivosti* potrebno je jer će dijete izgubiti hrabrost za samostalno djelovanje, ako glasno i ljutito govorimo. Također će se početi bojati i ne će moći predviđati naše reakcije, što nije dobro. *Razvijanje prihvaćanja* pomaže nam da djecu prihvatimo onakvu kakva jesu, tj. da shvatimo da djeca nemaju samo pozitivna svojstva i da mogu imati različite temperamente. *Razvijanje poštovanja* još je jedna važna unutarnja priprema odgojitelja, jer nas djeca poštuju kada mi poštujemo njih. Poštovanje uvijek mora biti prisutno u radu s djecom. *M. Montessori očekuje od odgojitelja stalno strahopoštovanje prema djetetu kao vrhuncu Božjeg stvaranja*.¹⁰ *Razvijanje jednake brižnosti za sve* odnosi se na to da se odgojitelj na jednak način mora brinuti o svoj djeci u grupi¹¹. Posljednja unutarnja priprema odgojitelja jest *usavršavanje svojega ponašanja do uzoritosti*. *To znači* da bi se odgojitelj trebao ponašati onako kako želi da se djeca ponašaju, jer im on služi kao uzor identi-

⁹ Usp. *Isto*, str. 67–79.

¹⁰ *Isto*, str. 74.

¹¹ Dakle, jednako se mora ponašati prema tihoj djeci kao i prema glasnijoj, ne smije poklanjati veću pozornosti djeci koja mu se više sviđaju ili s kojima je lakše raditi. Odgojitelju sva djeca na jednak način moraju biti u središtu pozornosti.

fikacije. Ne bi smio zahtijevati od djeteta ono što on nije sposoban sam raditi.

Samoispitivanje i odricanje od tiranije glavne su sastavnice priprema koje Maria zahtijeva od Montessori odgojitelja. On ne bi smio zaboraviti i svoju zadaću koja se odnosi na odgajanje djeteta. Osim ove glavne zadaće, zadatci Montessori odgojitelja koje ne smije zanemariti jesu: očuvanje i nadgledanje pribora i reda u pripremljenoj okolini; pomaganje prirodnog procesa samoizgradnje djeteta; točno poznavanje pribora i odgovarajućih načina pokazivanja toga pribora djetetu; nadzor „radnog ugođaja” kad su djeca zaposlena; pokazivanje vježbi, upotrebe pribora; indirektno upletanje¹²; poštovanje postignute koncentracije¹³; ohrabrenje¹⁴ i dovršavanje.¹⁵

1.2. Pripremljena okolina

Maria Montessori postavila je stroga mjerila kako treba izgledati okolina i ponašanje odraslih u Montessori ustanovama. Pripremljena okolina jest okolina koja je primjerena potrebama djeteta i koja djetetu nudi sve što mu treba za tjelesnu, umnu, duševnu i duhovnu prilagodbu. Ključna je u razvoju djeteta, a uređena je da ispunjava stvarne i trenutačne potrebe djeteta, ali i da dopušta rast djetetove osobnosti. Možemo reći da je pripremljena okolina, na neki način, strukturirana okolina u određenom redu jer se sav pribor u toj okolini postavlja tako da dijete vodi od lakših k težim vježbama, od konkretnih predmeta k apstraktnijima te od lakše razine k zahtjevnijoj razini. Mora odgovarati kulturi i običajima jer oni utječu na socijalno ponašanje djeteta i stoga je važno da razvija osjećaj ljepote i sklada. Pripremljena okolina također nam olakšava rad jer u njoj djeca mogu

¹² Odnosi se na to da se odgojitelj treba upletati dok dijete izabire primjereni pribor. Odgojitelj tada potiče dijete i pobuđuje mu pozornost nudiženjem pribora. Neprikladan način uporabe pribora treba ukloniti točnom uputom.

¹³ Ako se dijete usmjeri na neki pribor, ne smije biti ometano i prekidano. Jednako vrijedi i za rješavanje problema. Dakle, odgojitelj se ne treba upletati u rješavanje problema, to može napraviti samo ako ga dijete to zatraži.

¹⁴ Odgojitelj se treba djetetu obratiti kada ono završi s radom jer tada dijete traži potvrdu jednom riječju odobravanja ili jednim smiješkom ohrabrenja. Odgojitelj je u ovoj fazi čuvar reda u okolini i može se uplesti kako bi dijete naučilo vratiti pribor na mjesto.

¹⁵ Usp. S. PHILIPPS, *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*, str. 67–79.

samostalno raditi i biti neovisna, a odgojitelj se može posvetiti manjim grupama, pojedinom djetetu, pomoći djetetu ako dijete zatraži pomoć, razgovarati s djetetom.¹⁶

Prostor se uređuje prema Montessori estetskim kriterijima koje odgojitelji ne smiju zanemarivati. Uređuje se stvarnim slikama prirodnih ljepota, posebice zavičaja djece, umjetničkim slikama, slikama iz života i primjerenim religijskim simbolima. Nadalje, stolovi i sjedalice svojom veličinom trebaju odgovarati djeci i njihovoj snazi. Djeca bi ih trebala s lakoćom nositi i razmještati bilo to pojedinačno ili udvoje. Za individualni rad, radne površine jesu površine stolova i maleni tepisi koji su uloženi u posebne stalke za lakše uzimanje. Prostor bi također trebao biti ukrašen biljkama o kojima se brinu i odgojitelji i djeca, ali i životinjama o kojima se djeca brinu. Trebala bi postojati mogućnost korištenja tekuće vode i postojanje kuhinjskoga pribora. Tako djeca sama mogu prati posuđe i učiti se poslovima koji su svagdanji u kućanstvu.¹⁷

Prostor je ispunjen Montessori priborom koji je izrađen prema strogim pravilima tako da potiče razvoj djeteta u osobu. On je poseban didaktički pribor koji je na temelju opažanja djece razvila Maria Montessori u suradnji s Albertom Nienhuisom koji je izabrao najljepše sirovine kao što su drvo, ljepilo, metal i boja. Pribor se odabire na temelju kriterija koje je Maria postavila za svoj pribor u Montessori dječjim kućama. Kriteriji prema kojima se odabire Montessori pribor jesu dostupnost, poticanje aktivne djetetove djelatnosti, primjerenost potrebama i sposobnostima djeteta te mogućnost uočavanja pogreške u radu.¹⁸

Ovi kriteriji važni su radi toga što djeca ne bi trebala ovisiti o odraslim osobama prilikom uzimanja nekoga pribora za neku vježbu. Nadalje, pribor bi trebao poticati dijete da se koristi svim osjetilima, da s priborom nešto aktivno radi i pritom se koristi i rukama i mislima te da hvatanjem pribora shvati pogreške. Osim ovoga, veoma je važan posljednji kriterij, gdje bi dijete uz pomoć pribora kojim se koristi u vježbama trebalo uočiti svoje pogreške i ispraviti svoj rad.

Pri radu s priborom Montessori odgojitelj mora biti svjestan svrhovitosti svakoga svojeg pokreta jer on za vrijeme izvođenja

¹⁶ Usp. *Isto*, str. 57–58.

¹⁷ Usp. *Isto*, 1999., str. 59–61.

¹⁸ Usp. *Isto*, str. 62–66.

pojedine vježbe ne objašnjava što radi. Dijete mora samo uvidjeti i zaključiti.¹⁹ Veoma je važno da svaka grupa ima potpun pribor za sva područja vježbi i to: „pribor za vježbe praktičnog života; pribor za poticanje osjetilnih sposobnosti; pribor za poticanje govora; pribor za vježbe matematike; pribor za kozmički odgoj.”²⁰ Kada dijete završi s nekim priborom, mora ga vratiti na isto mjesto na kojem se prije nalazio i treba ga dovesti u isto stanje u kojem ga je i zatekao. To je jedino pravilo u Montessori prostoru, a važno je upravo radi toga da drugo dijete koje odabere taj pribor može njime steći potrebne vještine i znanja.

1.3. Vjerski odgoj Montessori pedagogije

Vjera je temelj i princip svih kršćanskih kreposti, svih vječnih istina i molitava. Ona je duhovna opredjeljenost kojom poimamo svijet i život. Prožimlje čitav čovjekov život te ga prati od rođenja do smrti. Živeći u vjeri, čovjek stječe moralna iskustva, spoznaje, ali i uvjerenja i navike moralnoga ponašanja i djelovanja. U vjeri, važan oblik odgoja jest priprava za slavljenje i primanje sakramenata krštenja, ispovijedi, euharistije, potvrde te ženidbe. To se očituje u sustavnom uvođenju u vjeru i život kršćanske zajednice te u odgovarajućem poučavanju i odgajanju.²¹

Ulazak u dječji vrtić važan je korak djeteta u njegovoj daljnjoj socijalizaciji. U njemu se prate događaji crkvene godine, pa se tako u listopadu obilježavaju Dani kruha i zahvalnosti, u studenome se prisjećamo dragih pokojnika, u prosincu se slavi sv. Nikola, sv. Lucija. Nakon božićnoga vremena slijedi korizma, a u svibnju se na poseban dan slavi Majčin dan. Kako dijete u svojoj predškolskoj dobi stječe važno životno iskustvo, važno je redovito religiozno predškolsko odgajanje kojim Crkva pomaže roditeljima u odgoju djece. Vjerski odgoj za predškolsku djecu može se definirati kao odgoj u vjeri koji je namijenjen djeci od 3. godine do polaska u školu, a cilj bi tako vjerskoga odgoja trebao biti njegovanje i razvijanje religiozne dimenzije djeteta.²² Predškolski

¹⁹ Usp. *Isto*, str. 62–66.

²⁰ *Isto*, str. 66.

²¹ Usp. Ante VUKASOVIĆ, *Crkva kao odgojni čimbenik*, u: *Obnovljeni život*, 49 (1994.) 2, str. 207–212.

²² Usp. Josip ŠIMUNOVIĆ, *Pastoralna skrb za najmlađe članove Crkve*, u: *Bogoslovna smotra*, 73 (2004.), br. 4, str. 813–820.

odgoj tako je prvi stupanj na putu uvođenja u kršćanski život kojemu slijedi djetetov dalji razvoj, a od školskoga se vjeronauka razlikuje vlastitim obilježjima i metodikom. Temelji se na psihologiji ljudskoga razvoja te na sakramentu krštenja jer krštenjem djeteta roditelji i Crkva postaju odgovorni za djetetov razvoj po uzoru na Isusa Krista.

Kada dođe do djetetova prvoga susreta s Isusom, veoma je važno da taj susret bude prožet ljubavlju. Stoga, svi trebaju biti oprezni kojom se temom o Isusu prilazi djetetu. Tako bi, zasigurno, priča o Isusovoj mucu, smrti i uskrsnuću bila preteška za dijete i kod djeteta bi izazvala strah i odbacivanje bilo kakva religioznoga odgoja. Vjerskim odgojem trebamo im pomoći u slušanju, promatranju, a razvijanjem mašte i intuicije pomažemo im razviti sposobnost govora koja dovodi do toga da se djeca počinju molitveno izražavati.²³

Uporišni dokument za vjerski program dokument je Katoličke Crkve u kojem se navodi kako dijete u predškolskom dobu razvija sposobnosti koje mu omogućuju da u budućnosti služi na izgradnji Crkve. Tako dijete uči i razvija svoju ulogu prema zajednici, a stečene mu sposobnosti pomažu u susretu s drugim mišljenjima, kulturama, navikama i usmjerenjima.²⁴

Maria Montessori vjerskom je odgoju pridavala mnogo pozornosti i mnogo vježbi, simboličkih elemenata i pouka. Smatrala je da ga je potrebno započeti već u ranom djetinjstvu i smatrala je da bi trebali sudjelovati na svim vjerskim svečanostima, molitvama i biti u doticaju s osjetilno-zornim materijalima.²⁵

U Barceloni, u Oglednoj školi Montessori, postavljene su osnove vjerskoga obrazovanja. Prvi korak bio je pripremanje okoline, tj. dječje crkve koja se opremala sjedalicama i klecalima te malim slikama ili skulpturama koje bi se nalazile na nekakvoj pozornici i koje bi predstavljale Isusovo rođenje, bijeg u Egipat i ostala događanja iz *Biblije*. Na prozorima su se nalazili zastori koje su djeca sama pomicala kako bi zamračila prostor u kojem se nalaze. Djeca su naizmjenično slagala sjedalice, uređivala vaze za cvijeće, pomicala zastore i katkada palila svijeću.²⁶

²³ Usp. *Isto*, 2016., str. 41–70.

²⁴ Usp. *Isto*, 2016., str. 41–70.

²⁵ Usp. Ljiljana ILIĆ i Marija ŠAREC, *Pedagogija Marije Montessori. Opća pedagogija*. (<https://www.scribd.com/doc/187854688/Pedagogija-Marije-Montessori>).

²⁶ Usp. Marija MONTESSORI, *Otkriće deteta*, Beograd, 2001., str. 223–227.

Djeca su u crkvi radila sve ono što su inače učila u Montessori vrtiću. Tako su ponavljala i primjenjivala tiho hodanje, premještanje sjedalica bez buke, skrušeno ustajanje i sjedenje, prolaženje između redova i ostalih prisutnih izbjegavajući dodir i ometanje, nošenje lomljivih predmeta u rukama pazeći da ih ne razbiju. Dakle, djeca su s vremenom razvijala sposobnost razlikovanja sličnih stvari koje omogućuje intelektualni razvoj.²⁷ Djeca su od najranijega djetinjstva, ne primjećujući, stjecala mnoga znanja o vjeri koja su jedinstvena s obzirom na njihov uzrast. Navika na rad, na tišinu, na smirenost otvarale su im mogućnost za razvoj unutarnjega osjećaja koji nazivamo „vjerski osjećaj” ili „duhovni osjećaj”. Malo dijete sve prihvaća i sve vjeruje i za njega je jedino zlo strogost odraslih prema njemu. Tek u dobi od sedam godina dijete osjeća potrebu da razlikuje dobro od zloga. Stoga nema potrebe malom djetetu govoriti o zlu ili ga učiti o nečemu što ne razumije. Važno je da se u prvom razdoblju razvoja dijete nalazi u poticajnoj okolini jer svi ti dojmovi koje dijete dobiva od okoline i odraslih ostaju uklesani u njegovu dušu.²⁸

2. DIJETE SE NALAZI U SAMOM SREDIŠTU

U Montessori pedagogiji dijete se nalazi u samom središtu. Maria je tražila da se djetetom bavimo na temelju spoznaja koje se dobivaju s pomoću znanstveno vođenih opažanja. Smatrala je da omogućivanje doživljavanja ranih iskustava djetetu pomaže za normalni razvoj.²⁹

Prvo životno razdoblje (od rođenja do 3 godine) kod djeteta je nazvala razdobljem prilagođavanja jer se dijete nakon rađanja prilagođava okolini u kojoj se nalazi. Tražila je da se dijete rađa u zasjenjenom prostoru uz ugodnu glazbu, da se s njim postupa nježno, da ga se pažljivo čisti, omotava u ugodne tkanine, stavlja u mrežu u kojoj se blago ljulja te da se odmah po rođenju o djetetu vodi briga kao o biću koje ima psihički život. Također je tražila da se djetetu od rođenja do dobi od 3 godine pokažu pri-

²⁷ Usp. *Isto*, str. 223–227.

²⁸ Usp. *Isto*, str. 223–227.

²⁹ Usp. S. PHILIPPS, *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*, str. 19–32.

rodni predmeti i kulturni sadržaji, te da se dijete ne izolira u dječje sobe, nego da što više bude uključeno u društveni život.³⁰

Drugo razdoblje (od 3. do 6. godine) razdoblje je tijekom kojega dijete počinje razlikovati dojmove i počinje biti sve više svjesno. Dijete u ovome razdoblju napreduje i u razvijanju umjetničkih stvaralačkih sposobnosti i sposobnosti doživljavanja umjetničkih djela te je stoga važno da prima vidne podražaje. Maria Montessori tražila je da se djetetu dade prilika da samo uvježbava osjećaj za sklad i ljepotu i to preko Montessori pribora za osjetila. U ovom razdoblju, prema Mariji, dijete je posebno sklono uočavanju reda i otkrivanju pravednosti u pojavnom svijetu. Stoga je za djecu u ovom razdoblju pripremila okolinu u kojoj će naći potrebne poticaje koji će nuditi i „univerzalni” aspekt.³¹

Smatrala je da nas djeca mogu povesti u svijetlu budućnost jer su obdarena mnogim skrivenim mogućnostima koje bi odgojem i obrazovanjem trebali razvijati. Gubitak toga vremena nenadoknadiv je i djetetove prve godine života moramo njegovati s najvećom pozornošću jer je upravo tada dijete najbogatije kreativnim potencijalima.³²

2.1. *Upijajući um*

Čudesan napredak koji dijete ostvaruje sastoji se iz prelaska ni iz čega u nešto, a da bi se ostvario takav napredak, potreban je um koji je drugačiji od uma odraslih.³³ Taj poseban oblik uma koje dijete posjeduje, Maria je nazvala upijajućim umom. To je nesusjesni oblik uma koji posjeduje stvaralačku snagu. Maria ga je uspoređivala sa spužvom da bi pojednostavnila što to znači. Dakle, upijajući um, poput spužve ne odabirući, upija sve.³⁴

U životu je najvažniji prvi period (od rođenja do šeste godine) kada se formira inteligencija i sve psihičke sposobnosti u cjelini. Maria je naglašavala kako novorođenče već ima psihički život te da nakon rođenja stvara svoju sliku svijeta.³⁵ Odmah po rođenju dijete stvara svoj duhovni rast te ovaj period zahtijeva najviše

³⁰ Usp. *Isto*, str. 19–32.

³¹ Usp. *Isto*, str. 19–32.

³² Usp. Marija MONTESSORI, *Upijajući um*, Beograd, 2003., str. 31–34.

³³ Usp. *Isto*, str. 57–60.

³⁴ Usp. S. PHILIPPS, *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*, str. 21–31.

³⁵ Usp. *Isto*, str. 19–32.

brige i njege.³⁶ U dobi od pet tjedana dijete može razlikovati dvije istodobno izvedene melodije. U mozgu, tijekom prvih triju mjeseci života, izgrađuje shemu za upravljanje radom ruku. U dobi od četiri mjeseca može raspoznavati boje, otkrivati pravila u vanjskim pojavama, počinje ih zanimati okolina, učenje i rješavanje problema neovisno o drugim potrebama. Otprilike 7. – 8. mjeseca dolazi kod djeteta do prijelaza s proceduralnoga na deklarativno učenje i dijete usvaja svoje prve riječi. Zatim se postupno u djetetovu mozgu stvara volja i dijete se mora moći kretati po svojoj želji i ne bi smjelo pri tome biti sputavano. U razdoblju od 3. do 6. godine dijete usavršava svoj govorni sustav te se razvija poseban sustav za pisanje i za računanje. Posebno se kod djeteta u ovom razdoblju razvijaju stvaralačke i izražajne sposobnosti govora, ali napreduje i u razvijanju umjetničkih stvaralačkih sposobnosti i sposobnosti doživljavanja umjetničkih sadržaja. Razvoj sustava za stvaralaštvo i doživljavanje umjetničkih sadržaja u mozgu teče mnogo sporije od razvoja govornoga sustava jer su djeca do treće godine svojega života najčešće amelodična i aritmična, a u crtanju samo šaraju.³⁷

Ovaj čudesan napredak koji dijete ostvaruje sastoji se iz prelaska ni iz čega u nešto i stoga mu je potreban um koji je drugačiji od uma odraslih, tzv. upijajući um. Za razliku od nas odraslih koji znanje stječemo posredstvom inteligencije, dijete znanje asimilira čitavom svojom psihom. Dojmovi se ulijevaju u nas i mi ih pamtimo i zadržavamo u umu, ali ostajemo odvojeni od njih. S druge strane, utisci prodiru u djetetov um i oblikuju ga. Ono uspijeva sve naučiti, a da nije svjesno da uči. U tom putu, polagano, prelazi od nesvjesnoga k svjesnom i upija sve što ga okružuje, od navika, običaja do vjerovanja.³⁸

Kao novorođenče dijete mjesecima mirno leži u svojem kretetu, a zatim ga već vidimo kako je zaprepašujućom brzinom naučilo hodati, kako se iz dana u dan sve više kreće, kako usvaja jezik i mnoge druge stvari. Svi ti pokreti koje dijete radi nisu slučajni. Kada se dijete počne kretati, njegov um već je u sebe „unio” sve iz okoline. On sam sebe stvara čovjekom svojim rukama i iskustvom. Sve kreće igrom, a na kraju završava radom.

³⁶ Usp. M. MONTESSORI, *Upijajući um*, str. 37–38.

³⁷ Usp. S. PHILIPPS, *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*, str. 21–31.

³⁸ Usp. *Isto*, str. 19–32.

Dijete pomalo gradi svoju osobnost koja je prilagođena vremenu i okolini kojoj pripada te korakom po korak izgrađuje svoj um sve dok ne ovlada memorijom i sposobnošću razumijevanja i rasuđivanja. Zato je ovo razdoblje djetetova, ali i čovjekova života, najvažnije razdoblje.³⁹

2.2. Periodi posebne osjetljivosti

„Razdoblja posebne osjetljivosti jesu razdoblja u kojima je izražena posebna sklonost primanju određenih vrsta podražaja na koje organizam spontano reagira, a koja tijekom razvoja periodično nadolaze.”⁴⁰ Ovo je biološki pojam razdoblja posebne osjetljivosti koji je Maria uključila u svoju teoriju. Razdoblja ili periodi posebne osjetljivosti prvo su uočena i opisana kod životinja, a kasnije kod čovjeka. Ta posebna osjetljivost tijekom toga razdoblja potiče dijete na percipiranje određenih karakteristika u svojoj okolini te na učenje određenih vještina.

Danas u neuropsihologiji razlikujemo kritično razdoblje i razdoblje osjetljivosti. *Kritično razdoblje* period je tijekom kojega je nužno pojavljivanje određene vrste poticaja iz okoline kako bi dijete imalo normalni razvoj. *Razdoblje osjetljivosti* period je tijekom kojega neki loši uvjeti mogu dovesti do promjena u živčanom sustavu djeteta i tada može doći do odstupanja od normalnoga razvoja djeteta.⁴¹

Značajke razvoja osjetljivosti prema Mariji Montessori jesu *sveprisutnost* razdoblja kod svakoga djeteta do dobi od 6 godina. Karakteristično je da se javljaju u približno istim vremenskim razdobljima i kod djece s teškoćama u razvoju u izmijenjenom i zakašnjelom obliku. Druga važna značajka karakteristična za ovaj period jest *preklapivost* jer se razdoblja međusobno vremenski preklapaju. Treća važna osobina jest *vremenska ograničenost* upravo radi toga što pojedina razdoblja nastupaju u određenoj dobi djeteta i kada ona prođu, djetetu postaje teže učiti na tom području. Kod djece s teškoćama u razvoju javlja se situacija da pojedina razdoblja osjetljivosti zaostaju. *Uočljivost*, kao četvrta osobina, odnosi se na to da se kod djeteta može zamijetiti kako s lakoćom, s radošću i bez umora uči određene vještine.

³⁹ Usp. *Isto*, str. 21–31.

⁴⁰ Usp. *Isto*, str. 38.

⁴¹ Usp. *Isto*, str. 38–42.

Razlikujemo razdoblje posebne osjetljivosti za govor, razdoblje posebne osjetljivosti za rad, razdoblje posebne osjetljivosti za uočavanje malih dijelova cjeline, razdoblje posebne osjetljivosti za poboljšanje osjetilnih sposobnosti, razdoblje posebne osjetljivosti za spretnost u kretanju te razdoblje posebne osjetljivosti za društveno ponašanje.⁴² U tekstu svako ćemo razdoblje posebne osjetljivosti ukratko objasniti.

Jedno je od najranijih razdoblja i razdoblja koje najduže traje, prema Mariji Montessori, *razdoblje posebne osjetljivosti za govor*. U tome razdoblju četveromjesečno dijete izgovara neodređene glasove, a već sa šest mjeseci izgovara određene glasove iz svoje kulture. Prvu smislenu riječ dijete izgovara u dobi od godinu dana, dok u dobi od dvije i pol do tri godine polagano izražava svoje misli i u dobi od tri i pol do četiri godine pomaže organizaciji svijesti. U ovome razdoblju dijete od četiri godine počinje pisati, s pet čitati, a od sedme do devete godine traje razdoblje posebne osjetljivosti za gramatičke strukture.⁴³ Dijete upija govor majke i drugih osoba iz svojega okruženja te tako u dijalogu s njima konstruira svoj vlastiti govor. Ovakva vrsta učenja, kada dijete upija govor, može se ostvariti samo u ranom djetinjstvu.⁴⁴

U četvrtome mjesecu života dijete može zamijetiti pravilnosti među pojavama i ponašati se prema nekakvu redu koji je otkrilo. Dakle, dijete se nalazi u *razdoblju posebne osjetljivosti za red* koje se u djetetu javlja kao osjećaj za vanjski red i osjetilo za unutarnji red.⁴⁵ Osjećaj za vanjski red odnosi se na upoznavanje odnosa između stvari u okolini, a osjećaj za unutarnji red neka je vrsta osjećaja za orijentaciju koja djetetu s pomoću mišićnog osjećaja omogućuje da opaža položaj svojih udova. Rano zanimanje djece za red možemo prepoznati po tome što djeca tijekom više godina rado sortiraju različite stvari. Ovo je razdoblje važno za cjelokupni razvoj djeteta jer vanjski red dijete potiče na djelovanje, ohrabruje ga da samostalno istražuje svijet, ali je važna i

⁴² Usp. *Isto*, str. 38–42.

⁴³ Usp. *Isto*, str. 38–42.

⁴⁴ Usp. Slavica BAŠIĆ, *Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori*, 2011., str. 205–214.

⁴⁵ Usp. S. PHILIPPS, *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*, str. 38–42.

za buđenje matematičkoga duha djeteta. Osim ovoga, kod djece se tada razvijaju i socijalne i emocionalne kompetencije.⁴⁶

Maria Montessori posebno je uočila *razdoblje posebne osjetljivosti za uočavanje malih dijelova cjeline*. Ovaj fenom u svezi je s programiranjem globalnoga i pojedinačnih funkcionalnih sustava mozga jer se dijete u dobi od petnaest mjeseci do dvije godine koncentrira na pojedinosti većih cjelina, na detalje i posebno zanimanje pokazuje prema sitnim predmetima.⁴⁷

Posebno razdoblje za *poboljšanje osjetilnih sposobnosti* jest u dobi od dvije do četiri godine. Veoma je važno da djetetu osiguramo mogućnost za uvježbavanje osjetila čime dijete stvara temelj za izgradnju skladne stvaralačke fantazije i jasnoga predočavanja koja se javlja malo kasnije.

Razdoblje posebne osjetljivosti za spretnost kretanja prisutno je od početka jer se dijete već u majčinoj utrobi pokreće, a nakon rođenja i u leđnom i u trbušnom položaju pokreće svoje ručice, nožice te kasnije i hvata, puzi i hoda. Dijete već s dvije do četiri godine može hodati ravno i održavati ravnotežu, a nakon četvrte godine razvija finu pokretljivost koja se odnosi na crtanje, rezanje, pisanje, zakopčavanje i plesanje.⁴⁸ Kretanje kod djece potiče sposobnost koncentracije. Djeca kretanjem razvijaju svijest o vlastitom tijelu, ali i preko svojih pokreta doživljavaju da njihovo djelovanje nešto mijenja i da utječe na svijet. Također, malodobna se djeca izražavaju svojim pokretima tijela i držanjem.⁴⁹

Pogodno vrijeme za *razdoblje posebne osjetljivosti za društveno ponašanje* vrijeme je povećane osjetilne zahtjevnosti djeteta, tj. vrijeme između druge i šeste godine jer je dijete psihološki povoljno za lako i potpuno usvajanje ponašanja koje je primjereno društvenim odnosima.⁵⁰

Da bi dijete u potpunosti iskoristilo razdoblja posebne osjetljivosti, i odrasli i odgojitelji moraju slijediti potrebe djeteta. Trebali bi u djetetovu okolinu i njihov dnevni red unositi što manje

⁴⁶ Usp. Claudia SCHÄFER, *Poticanje djece prema odgojnoj metodi Marije Montessori. Priručnik za odgojitelje i roditelje*, Zagreb, 2015., str. 30–42.

⁴⁷ Usp. S. PHILIPPS, *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*, str. 38–42.

⁴⁸ Usp. *Isto*, str. 38–42.

⁴⁹ Usp. C. SCHÄFER, *Poticanje djece prema odgojnoj metodi Marije Montessori*, str. 30–42.

⁵⁰ Usp. S. PHILIPPS, *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*, str. 38–42.

promjena, trebali bi im dopustiti slobodu kretanja, s djecom pravilno govoriti i ponašati se kako djeca ne bi imala „loš” uzor te im omogućiti stjecanje iskustva što je veoma važno za dijete dok je malodobno. Također bi trebali voditi računa i o ljudskim sklonostima koje u svakoga djeteta potiču razvoj u ljudsko biće.

2.3. Sklonosti djeteta

Maria Montessori isticala je ove sklonosti:

- *Skлонost orijentaciji* skлонost je koja je izražena u svakome ljudskom biću. Omogućuje djetetu da stvara pretpostavke o budućim događajima i omogućuje mu samoregulirajuće usklađivanje prema zahtjevima situacije u kojoj se nalazi.
- *Skлонost redu* jer upravo red daje djetetu osjećaj sigurnosti i stalnosti koji mu je potreban za daljnji razvoj samosvijesti. Malodobna djeca kao i odrasli imaju poseban osjećaj za red kao i za pravilnost u svojoj okolini te iskazuju potrebu za njima.
- *Skлонost istraživanju* kao što je istraživanje okoline, vanjskoga ili unutrašnjega obilježja. Stoga su važni primjereni poticaji u okolini kako bi dijete moglo sve ono što primi osjetilima i upiti umom te tako sebe izgrađivati.
- *Skлонost komuniciranju* važna je jer život u društvu nije moguć bez razmjenjivanja doživljenoga, mišljenoga, željenoga, osjećajnoga. Dakle, djetetu treba dati priliku da govori, da razmjenjuje i izražava svoje misli i osjećaje te ga trebamo uvijek saslušati i odgovoriti na njegova pitanja.
- *Skлонost djelovanju* značajna je, bilo to tjelesno, umno/duhovno, duševno, fizičko, psihičko ili duševno djelovanje.
- *Skлонost rukovanju* jer je ruka „vodeći organ” inteligentnoga ponašanja. Za razvoj djeteta veoma je važno rukovanje predmetima koji ga vode do usmjeravanja pozornosti.
- *Skлонost mišljenju* bitna je isključivo ljudska osobina. Poopćivanje, izlučivanje bitnoga glavna je funkcija mozga.
- *Skлонost radu*. Dijete s okolinom povezuje svrhoviti rad, a sam užitak i oduševljenje u radu veoma je značajno za djetetov razvoj u neovisnu i odgovornu osobu. Maria je za dječju igru govorila da ima značajke rada, a igra zauzima posebno mjesto u integracijskim sposobnostima čovjeka.
- *Skлонost ponavljanju* čiju je važnost uočila Maria ne poznajući neurofiziološki mehanizam koji kaže da se u sinaptički pro-

stor počinje izlučivati mozgovni opijat koji uzrokuje osjećaj razdražanosti ako učinak onoga što radimo odgovara našim očekivanjima koja smo stvorili,.

- *Skлонost točnosti i preciznosti* također se može opisati neurofiziološkim mehanizmom. Dakle, unutarnji nagon djeteta ili odrasle osobe da postigne očekivani učinak djeluje snažnije ako se učinak bolje podudara s očekivanim. Zatim se na to nadograđuje doživljaj umjetničkih sadržaja.
- *Skлонost usavršavanju* zamjetna je na svim područjima kod svih zdravih ljudskih bića ako imaju primjerene mogućnosti razvoja.⁵¹

460

Maria Montessori opazila je da sve ove sklonosti ne mogu u potpunosti doći do izražaja ako dijete nije slobodno i ako je dijete ovisno o odraslima. Stoga je u odgoju nužno pomoći djetetu u snalaženju u prostoru i vremenu, dati mu priliku da ispituje stvarnost, pustiti dijete da govori i da sluša druge, također i da djeluje, pustiti ga da radi, omogućiti mu da doživi red i pravilnost, dati mu da rukuje različitim predmetima, tražiti od njega da misli i omogućiti mu da ponavlja dok god ono to želi. Također dijete trebamo poticati da bude precizno i dopustiti mu da se usavrši. Sve je ovo u odgoju veoma važno upravo radi toga da dijete stekne sklonosti i da one u potpunosti dođu do izražaja.

2.4. *Integracija djeteta s teškoćama u razvoju*

Djeca s teškoćama u razvoju djeca su čije sposobnosti u međudjelovanju s čimbenicima iz okoline ograničavaju njegovu učinkovito i ravnopravno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu s ostalim učenicima.

Vrste teškoća jesu oštećenje vida, oštećenje sluha, oštećenje organa i organskih sustava, oštećenje jezično-govorne-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju, intelektualne teškoće, poremećaji u ponašanju i oštećenja mentalnoga zdravlja te postojanje više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju.

Pod oštećenje vida ubrajamo sljepoću i slabovidnost, pod oštećenje sluha ubrajamo gluhoću i naglušnost, pod oštećenjem organa i organskih sustava smatraju se prirođena ili stečena oštećenja, deformacije ili nekakvi poremećaji funkcije pojedino-

⁵¹ Usp. *Isto*, str. 32–38.

ga organa ili organskih sustava koje mogu dovesti do smanjenja ili čak gubitka sposobnosti u izvršavanju pojedinih aktivnosti. Nadalje, pod oštećenjem jezično-govorne-glasovne komunikacije smatramo poremećaje kod kojih je komunikacija govorom otežana ili izostaje zbog organskih i funkcionalnih oštećenja. Intelektualne teškoće povezane su sa zaustavljenim ili nedovršenim razvojem intelektualnoga funkcioniranja, a koje otežavaju uključivanje u društveni život.

Postojanje više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju uključuje teškoće iz dviju ili više skupina koje su predviđene u Orientacijskoj listi vrsta teškoća koja se nalazi u *Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*.⁵²

Za razliku od zdrave djece koja imaju izvjesnu sigurnost u sebe u odnosu prema okolini, djeci s teškoćama u razvoju mnogi su putovi k samostalnosti zatvoreni. Kada se nalaze u društvu druge djece ili odraslih osoba koje ne poznaju, može doći do velikih problema. Primjerice, ako dijete ima oštećenje sluha dijete ne može kontrolirati jačinu svojega glasa, naročito kada se igra i kada se udubi u svoju igru. Zbog njegove jačine, koja nema veze s agresivnošću, druga se djeca mogu uplašiti i odbiti ga i na kraju isključiti iz igre. Tako može započeti krug društvenoga odbijanja koji je teško zaustaviti.

U Dječjem centru u Münchenu, na Montessori načelima, za djecu je s teškoćama u razvoju razvijen program integracije među zdravu djecu u integracijskim Montessori grupama. Te grupe vode Montessori zdravstveni pedagozi koji daju jasne znakove djetetu sa teškoćama u razvoju kada ono svojim ponašanjem uznemiruje drugu djecu, a zdravu djecu treba učiniti osjetljivijom na to koje sve probleme ima dijete s teškoćama u razvoju. Dakle, cilj same Montessori zdravstvene pedagogije jest da svu djecu pouči međusobnom utjecaju jednih na druge. U jednoj grupu, u kojoj se nalazi 23 djece, uključeno je i troje do četvero djece s teškoćama u razvoju. U takvim grupama sva djeca rade individualno te tako ne postoji natjecanje ni osjećaj manje vrijednosti, a zdrava djeca na taj način šire svoje spoznaje i oplemenjuju svoje ponašanje te se uče pomoći i primiti pomoć od drugih.⁵³

⁵² *Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*, Narodne novine, broj 24/15.

⁵³ Usp. S. PHILIPPS, *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*, str. 142–145.

Djecu s teškoćama u razvoju također je veoma važno uključiti u vjerski odgoj, uključiti ih u sve vjerske svečanosti te molitve. Treba im dati mogućnost da kao i sva druga djeca pomiču zastore kako bi zamračila prostor, da slažu sjedalice, da uređuju vazе za cvijeće ili da katkada upale svijeću. Ali, dakako, sve te obveze treba prilagoditi djetetovim mogućnostima i da dijete sve to radi uz nadzor odrasle osobe ili odgojiteljice koja će mu pomoći ako dođe do poteškoća. Važno je za djetetov razvoj, ali i za razvoj prihvaćenosti od druge djece da dijete s teškoćama u razvoju također stavimo u aktivnu ulogu prilikom učenja o vjeri. Tako dijete s teškoćama u razvoju, kada nauči čitati, može samo praviti obredne predmete, svećeničku odoru, oltar ili na skulpturama postaviti papiriće s napisanim imenima ili jednostavnim rečenicama. Djetetu na taj način omogućujemo razvoj kreativnosti, inteligencije, ali i ljubavi prema vjeri.

ZAKLJUČAK

Maria Montessori postavljanjem je djeteta u središte odgojno-obrazovnoga procesa bila ispred istraživanja svojega vremena. Ona je vjerovala u djecu i njihove sposobnosti te ih je poticala da ih što više razvijaju, pri čemu je tražila i pomoć od roditelja. Granice je počela pomicati i diplomiranjem medicine, čime je postala prva žena liječnik.

Maria je toliko vjerovala u dječje sposobnosti i u samu djecu, da je razvila različita načela i prema njihovim potrebama razvila Montessori pedagogiju kojom je poticala njihov cjelokupni razvoj. No Montessori pedagogija nije se samo odnosila na djecu, u njoj je Maria iznijela zadatke Montessori odgojitelja koji su također značajan čimbenik u razvoju djeteta. Željela je da odgojitelji imaju određene značajke kojima bi bili dobar uzor djeci, jer znamo da djeca sve kopiraju što vide i upijaju kao spužva. Stoga je važno da u prvim razdobljima svojega života imaju uzoran primjer.

Za razvoj djece veoma je važna i okolina u kojoj se djeca mogu razviti. Veoma važno da pripremljena okolina u kojoj će djeca boraviti bude uređena prema estetskim kriterijima tako da djeci u njoj bude ugodno. U toj pripremljenoj okolini nalazi se i Montessori pribor koji je osmislila sama Maria Montessori i koji pomaže djeci u cjelokupnom razvoju. Djeca se u pripremljenoj okolini uče poštovanju drugih, pospremanju nakon rada ili igre,

strpljivosti i mnogim drugim dobrim karakteristikama koje su im važne kada izađu iz vrtića.

Već smo rekli da djeca upijaju sve poput spužve, ali djeca također ostvaruju čudesan napredak ni iz čega u čemu im pomaže um koji je drukčiji od našega i koji je nazvan upijajućim umom. On im pomaže da s lakoćom svladaju materinji jezik, da nauče kontrolirati svoje tijelo, da postanu svjesni svojega tijela, da uče druge jezike i slično. Ti prvi periodi života jednako su važni kao i periodi posebne osjetljivosti kroz koje dijete prolazi.

Važno je također da se dijete u prvim razdobljima svojega života na primjeren način upozna s vjerom i tako shvati što vjera znači i zašto je ona važna. Naime, vjera je ta koja pomaže u potpunosti izgradnji djeteta u odraslu i kvalitetnu osobu. Pravo djeteta na vjerski odgoj prepoznala je i Maria Montessori. Dijete vjerskim odgojem stječe moralne spoznaje, uvjerenja i iskustva. Nadalje, stvara okvir moralnoga ponašanja koje ga vodi kroz život.

Izgradnja djeteta u vjeri zadaća je, u prvom redu, roditelja, ali i Crkve jer krštenjem zajedno primaju odgovornost i poziv da dijete uče po uzoru na lik i djelo Isusa Krista. Maria Montessori zagovarala je učenje vjerskoga odgoja od ranoga djetinjstva, sadržajima koji su primjereni za predškolski uzrast.

Prednost Montessori pedagogije zrcali se u tome što djeca sama sudjeluju u vjerskim svečanostima, te što su u doticaju s vjerskim predmetima, što upijajućim umom usvajaju i razvijaju zdravu sliku o vjeri općenito. Ono što je posebnost Montessori pedagogije jest rad s materijalom liturgijskog karaktera. Dijete preko toga materijala stvara poseban odnos prema onom što čini, ili što uči u tom trenutku, što na kraju dovodi do stvaranja posebnoga odnosa prema samoj vjeri.

Odgoj u vjeri nezamisliv je bez svoga glavnog izvora, *Biblije*. Stoga je veoma važno Sveto pismo prilagoditi za predškolski uzrast, gdje bi glavna poruka trebala biti Radosna vijest.

U Montessori pedagogiji dijete postaje svjesno sebe i okoline u kojoj se nalazi, postaje tolerantnije i prihvaća i sebe i druge ljude. Uči se prihvaćanju djece s teškoćama u razvoju i uči se pružati, ali i primati pomoć. Ako želimo sudjelovati u ovom načinu odgoja i obrazovanja, moramo dijete staviti u samo središte odgoja i dopustiti mu da ima aktivnu ulogu, te pratiti, poticati i voditi njegov razvoj. Kao religijskim pedagogima i katehetama, ova nam vrsta pedagogije može umnogome pripomoći u naviještanju i svjedočenju evanđelja.

UPBRINGING BY OBSERVATION: SOME SPECIFICS OF EDUCATION ACCORDING TO MONTESSORI PEDAGOGY

Summary

A specific picture of the child in Montessori pedagogy affects the qualities of Montessori educators, their personal and professional preparation and their internal preparation. This paper analyses the specifics of the mentioned pedagogy regarding the child, the educator and the prepared environment. Montessori pedagogy counts on periods or times of special sensitivity in children and attaches great developmental and educational importance to them, so that, should the child successfully pass each of the periods, it is necessary for adults to follow and respond to the needs of the child. At the end of the paper we will highlight the child's main developmental characteristics and understanding of the child according to this pedagogy.

Keywords: Montessori educator, space and accessories, child, Montessori pedagogy.